

2 Definice čtenářské gramotnosti

Pojetí čtení a čtenářské gramotnosti se v průběhu času mění v souladu se společenským, ekonomickým, kulturním a technickým vývojem. Dnes už čtení není považováno za schopnost, kterou si lidé jednou provždy osvojí během prvních let školní docházky, nýbrž za vyvíjející se soubor znalostí, dovedností a strategií, který si lidé budují během celého života při interakci s vrstevníky, v širších sociálních vztazích i v rámci celoživotního učení.

Kognitivně založené teorie čtení zdůrazňují konstruktivní povahu čtenářského porozumění, rozmanitost kognitivních procesů uplatňovaných při čtení a jejich interaktivní charakter (Binkley, Rust, & Williams 1997; Kintsch, 1998; McNamara & Magliano, 2009; Oakhill, Cain, & Bryant, 2003; Snow & the RAND Reading Group, 2002; Zwaan & Singer, 2003). Čtenář vytváří své porozumění čtenému textu na základě svých dosavadních znalostí a různých textových i situačních vodítek, která jsou často sociálně a kulturně podmíněna. Zdatný čtenář používá při čtení různé kognitivní procesy, dovednosti a strategie, které mu umožňují vyhledávat informace, kontrolovat a upevňovat porozumění (van den Broek, Ridsen, & Husbye-Hartmann, 1995) a kriticky hodnotit vhodnost a věrohodnost informací (Richter & Rapp, 2014). Předpokládá se, že použití konkrétních postupů a strategií závisí také na kontextu a záměru čtenáře (Britt & Rouet, 2012; Coiro, Knobel, Lankshear, & Leu, 2008).

Rámeček 1: Definice čtenářské gramotnosti v předchozích cyklech šetření PISA

Šetření PISA 2000 používalo následující definici čtenářské gramotnosti:

Čtenářská gramotnost je schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat ho k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti.

Do definice v šetření PISA 2009 bylo doplněno *zabývání se psanými texty*, aby se zdůraznil význam motivace a zaujetí pro četbu. Tato definice zůstala zachována i v letech 2012 a 2015:

Čtenářská gramotnost je schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm, zabývat se jím a používat ho k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti.

Definice čtenářské gramotnosti v šetření PISA 2018 obsahuje navíc *posuzování textů* a vypouští slovo „psaný“.

Definice čtenářské gramotnosti v šetření PISA 2018

Čtenářská gramotnost je schopnost porozumět textu, přemýšlet o něm, posuzovat ho, zabývat se jím a používat ho k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti.

V následujících odstavcích jsou jednotlivé části této definice podrobně rozvedeny. Jejich rozpracování obohacuje původní pojetí z roku 2000 o nejnovější poznatky z šetření PISA, dalších empirických studií i aktuálních teorií čtení a zároveň odráží změny, které od té doby nastaly v oblasti praxe.

Čtenářská gramotnost...

Namísto „čtení“ se v definici dává přednost pojmu „čtenářská gramotnost“, který přesněji vystihuje to, co šetření PISA měří. „Čtení“ je obvykle chápáno jen jako dekódování textu nebo jako čtení nahlas, zatímco PISA míří do větší šířky i hloubky. Čtenářská gramotnost